

людині». Тож впливати на сучасників і нащадків він мав би значно ліпше. Однак... «Відчувається не лише втрата духовності, але й віри. Віри в те, що, за словами Франка, народ має бути господарем на своєму полі», – бідкався внук генія.

Він не застав діда живим. Але з дитинства усвідомив принуку сповідувати його ідеали. Цим живе і зараз. Ідея А. Шафаренка «наблизити Франка до Шевченка» здалася йому дуже доречною. Як просто – від франкового музею у Халеп'ї до Канева з усипальницею Шевченка – рукою подати. Дід прагнув побувати на могилі Кобзаря, але не судилося. А дорога від Франка до Шевченка Дніпром бачиться Роланду Тарасовичу святою.

Він нині весь у планах. Розраховує на допомогу Львівського меморіального музею, на святкуванні 70-річчя якого не так давно побував разом із паном Шафаренком; у Халеп'ї використовуватиметься й тамтешня експозиція. Патронат Києва і місцевої влади, певен пан Роланд, допоможе відкрити ще кілька музеїв, пов'язаних із Франком і Шевченком. Такі ото задуми.

В усякому разі, Роланду Тарасовичу залишається вірити в це. У те, що держава врешті почне вслухатися у пророчі слова українських духовних поведирів – Кобзаря й Каменяра.

Виконавчий директор Всеукраїнської асоціації музеїв Сергій Анастасійович ГАЛЬЧЕНКО жартував: нерозторопність влади спричинила ще й дефіцит народжуваності – не лише монументів і музеїв. При цьому він заперечив тезу попередника про буцімто перший крок «приходу» І. Франка до центральної України. «Це вже другий! – блиснув оком пан Гальченко. – Ще 4 роки тому в Миронівському районі в моєму рідному селі Пустовійти було відкрито пам'ятник Іванові Франку!». Там, зрештою, Франко теж ніколи не бував, і що ж? Сергій Анастасійович зізнався: на місці монумента вождю революції як шевченкознавець він хотів було допомогти звестиobelіск іншому достойнику – Тарасові Шевченку. «Але громада постановила звести пам'ятник саме Франку – бо тут свого часу навіть колгосп його імені був. От і маємо!» – поділився він своїми емоціями з присутніми.

Сергій Гальченко запевнив, що так життєвий і творчий подвиг Каменяра стає ближчим до народу. За його словами, Інститут української літератури видав 50 томів класи-

ка, хоча його творчість і архіви «просять» усі 100. Подвижництво А. Шафаренка у розвитку музейної справи в районі він узагалі вважає героїзмом: «Київська область дала фору деяким західним областям, які досить формально відзначили 150-річчя від дня народження нашого творчого генія».

Анатолій ШАФАРЕНКО у своєму виступі щиро дякував Київській облдержадміністрації, НСКУ, Інституту української літератури НАНУ, особисто Р. Франкові за допомогу у створенні музею.

... І ось, нарешті, в чотирьох місцях перерізано червону стрічку при вході до музейного приміщення. Право першим ступити до світлої зали надано внуку І. Франка. Відвідувачі, намагаючись не торкатися свіжопофарбованих стін, зачудовано пасли очима численні фото- та документальні репродукції. Обличчя їхні сяяли непідробною радістю. Та й гордощами – давно в Халеп'ї не переживали такого духовного дійства!

Першу екскурсію по музею провів заступник директора Київського обласного археологічного музею Михайло Юрійович ВІДЕЙКО.

По закінченні урочистої культурницької акції зосталася якась печаль. Ніби й свято, а сумно. Мабуть, тому, що франківська поетична спасенна Істина все ще в дорозі до пересічного українця: «Пам'ятайте, мої друзи, ширіть скрізь і все Правду і ніщо більше як Правду. Бо хоча Правда зразу усім гірка, так все-таки згодом вона скрізь бере верх й стає солодкою спасителькою людства».

Євген Букет (м. Київ)

«ШАМРАЇВСЬКІ ЧИТАННЯ» У ВАСИЛЬКОВІ

Період 1920-х років став часом великого розвитку краєзнавства. Розвиваючись в контексті національно-культурних процесів в Україні, краєзнавство із заняття одинаків виросло до рівня виняткової державної справи. Чи не центральну роль у краєзнавчому рухові того часу, як і загалом у процесі розвитку української історії, відіграла школа Михайла Грушевського. Михайло Сергійович 1923 року був обраний академіком Всеукраїнської академії наук, у березні 1924 року із сім'єю приїхав до Києва. Працював професором історії в Київському державному університеті, керівником історико-філологічного відділу. Очолював археографічну комісію ВУАН, метою існування якої було створення наукового опису видань, надрукованих на території етнографічної України в XVI-XVIII століттях.

Під керівництвом М. Грушевського тоді працювало чимало талановитих науковців, видавалися книжки і наукова періодика. Але вже з 1929 року розпочалося нищення української історичної школи.

1933 року був звільнений із роботи, заарештований і засуджений на три роки виправно-трудових таборів історик, співробітник ВУАН, член комісії районного дослідження Києва і Правобережжя та Південної України, науковий співробітник Науково-дослідної Кафедри історії України та історичної географії України Сергій Шамрай.

Видатний дослідник проблем соціально-економічної історії України XVII-XIX століть, історичної географії України, небіж Михайла Грушевського і його учень Сергій Шамрай був цинічно знищений сталінською репресивною машиною, як і багато інших світил української історичної науки. Вдруге арештований в серпні 1937 і засуджений на 8 років таборів, С. Шамрай помер під час ув'язнення.

Результатом усього одного десятиліття роботи невтомного науковця стали статті і монографії «Козаки м. Полтави в 1767 році за Румянцевським описом», «До історії залюднення Степової України», «Київська козаччина 1855 року», «Селянські розрухи на Правобережжі в середині XIX століття», «Духівництво в селянських рухах Правобе-

режжя в середині XIX століття», «Боротьба козаків Київської сотні з київськими монастирями та магістратом в XVII – XVIII століттях», «Древлянські могили» та інші.

Серед краєзнавчої спадщини, яку встиг працювати молодий дослідник, помітне місце належить монографії «Місто Васильків (IX-XVIII ст.)», виданій у третьому томі «Історико-географічного збірника» і окремо – 1929 року звичним для видань того часу накладом 55 примірників. Цю роботу й до сьогодні ніхто не зміг перевершити. 2010-го після кількох десятиліть заборон унікальна праця була перевидана і стала набутком громади міста Василькова, що на Київщині.

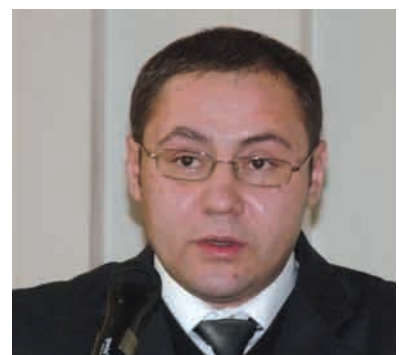
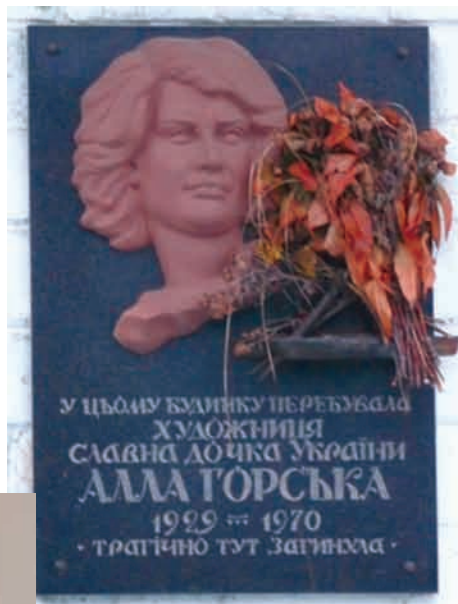
Подальшим етапом відновлення історичної справедливості й належного вшанування пам'яті видатного вченого стало проведення 16 грудня 2010 року у Василькові науково-краєзнавчої конференції «Із роду Грушевських», присвяченої С. Шамраю. Серед організаторів заходу – історичний факультет Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Історико-меморіальний музей М. Грушевського, Київська обласна організація Національної спілки краєзнавців України, Васильківська міська рада.

Привітали учасників і гостей наукового форуму Васильківський міський голова Сергій ІВАЩЕНКО та голова Васильківського міського об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка Анатолій МАРУЩАК. Вітального листа від голови Національної спілки краєзнавців України, академіка НАН України, Героя України Петра ТРОНЬКА зачитав голова Київської обласної організації НСКУ, доцент кафедри новітньої історії Київського національного університету ім. Т. Шевченка Григорій САВЧЕНКО.

Доповіді в приміщенні міського будинку культури виголосили знані столичні науковці та місцеві краєзнавці. Виступи були надзвичайно цікавими і захопили присутніх буквально з перших слів.

Завідувач Історико-меморіального музею Михайла Грушевського Світлана ПАНЬКОВА розпочала зі штрихів до біографії учня й небожа Михайла Грушевського. Доктор історичних наук, професор Київського національ-

ного університету Григорій КАЗЬМИРЧУК порівняв студентські долі трююридних братів Сергія Шамрая та Сергія Оппокова. Кандидат історичних наук, джерелознавець Ігор ГИРИЧ ознайомив присутніх із історичною школою Михайла Грушевського київського періоду.

Провідний науковий співробітник Інституту історії України НАНУ Оксана ЮРКОВА розповіла, в який жажливий спосіб на початку 1930-х історичну науку «радянлізували». Про різні сюжети з наукової спадщини С. Шамрая розповідали і кандидати історичних наук Володимир ПРИШЛЯК та Григорій САВЧЕНКО, краєзнавці з Василькова Олександр БАБИЧ і Олексій ШЕКЕРА. А враженнями про те, яким цікавим для сільських учнів є знайомство з матеріалами досліджень Сергія Шамрая, ділився з присутніми вчитель Саливонківської ЗОШ Васильківського району Олександр ГРИЦАЙ.

На жаль, через ряд обставин кілька заявлених у програмі доповідачів не змогли дістатися того дня до Василькова. Однак найцікавіша частина програми була вже після виголошення доповідей.

За часів Київської Русі місто Василів мало першокласну фортецю, здатну утримувати у своїх стінах тисячне військо. У центрі міста піднімався невеликий дитинець (220x250 м), оточений могутнім валом, складеним наполовину із сирцевої цегли. Навколо розкинувся величезний, майже 130-гектарний посад, який також був обнесений високим валом. У XII столітті Василів був одним зі стратегічно найважливіших київських передмість, але й досі вважається найменш вивченим. Багато поколінь дослідників були вражені рештками прадавніх величних споруд, що й донині збереглися у непоганому стані. 2007 року за сприяння васильківського міського голови Сергія ІВАЩЕНКА під керівництвом Інституту археології НАН України були поновлені роботи з вивчення городища літописного Василева. Вони окреслили значну перспективу та необхідність подальшого наукового вивчення дитинця, викликали значний громадський резонанс, особливо зацікавили юних васильківців.

Незважаючи на те, що «мініатюрні Карпати» посередині цього райцентру Київщини вже притрусив сніг, учасники і гості науково-краєзнавчої конференції «Із роду Грушевських» з невідомим ентузіазмом піднялися васильківськими валами до дитинця і оглянули місто з найвищої його точки, створеної понад тисячоліття тому дбайливими оборонцями руської землі.

Не випадково одним із пунктів ухвали конференції стало звернення до Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Інституту археології НАНУ щодо продовження у 2011 році археологічних досліджень Васильківського дитинця та оборонних валів міста. Сьогодні ця унікальна територія як ніколи потребує захисту від самовільних забудов і фанатично налаштованих вірян УПЦ Московського патріархату.

Учасниками форуму було ініційовано ще ряд важливих рішень. 2011 року передбачається підготовка до перевидання повного зібрання наукової спадщини С. Шамрая, його ім'ям у Василькові незабаром планується назвати одну з вулиць, а наукові «Шамраївські читання», відлік яким розпочала нинішня конференція, у Василькові планують зробити щорічними.

Слід згадати про ще кілька ініціатив обласної організації НСКУ, озвучених під час неформальної частини конференції. Наступного року Спілка планує взяти участь в організації й проведенні ще двох науково-краєзнавчих конференцій. Одна з них, присвячена магдебурзькому праву на Київщині, має відбутися у селі Бишів Макарівського району, який наступного року відзначатиме 430-річчя цієї знаменної події. Друга – на базі Фастівського краєзнавчого музею, присвячена 185-річчю від дня народження Едварда Руліковського – відомого польського українознавця, історика, етнографа, краєзнавця, який народився в с. Велика Мотовилівка Фастівського району.

Сподіваємося, що ініціативи краєзнавців у новому році вдасться зреалізувати. Адже всі вони спрямовані на найактуальніше в сьогоднішній – відродження пам'яті поколінь українців.